

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Obiceiuri și credințe în județul Maramureș

Constantin și Elena

În ziua de Constantin și Elena mergeau după mătrăgună. Mergeau s-o culeagă cu mâncare și băutură. Și cântau:

Mătrăgună, doamnă bună,
Mărită-mă-n astă lună.
Că de nu mi-i mărita,
Așe rău te-oi blăstăma.

Și beu și cântau și jucau. Și tot așa făceau și când vroiau să vândă ceva. Făceau foc, lângă mâncau, beau, îi dădeau și ei, îi puneau horică, mâncare la rădăcină. Și ziceau că are efect.¹

Jocu în șură

Fetele cu feciorii jucau într-o șură. În altă șură erau tinerii căsătoriți. Și pruncii tăți erau pă tingi în șură, în podu șurii, să vadă cum joacă. Cam pe la 14 ani să intra în joc. Tinerii jucau și bătrânii stăteau deoparte și să uitau. Eram urmărite bineînțeles. Să adunau fetele la o șură mai mare, la cineva cu posibilități bune. Și feciorii le strâgau: Măria lu nu știu care!

Și fiecare avea simpatia lui. La joc să scotea în evidență care a cui îi și care-i mai frumoasă și care cum joacă. Să strâgau tot felul de strigături. Dacă la față îi era rușâne să margă cu unu la joc, api strâgau:

Frunză, verde, busuioc,
Am chemat hâda la joc,
Broasca prinde a cârâi,
Că cu mine n-a veni.

Așa strâga dacă-l refuza. Și la joc erau farmece să le invite băieții la joc. Erau și plătiți tinerii să ia fetele la joc.

¹ Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

- Du-te, ia-mi nepoata, ia-mi fata la joc.

Mai ales bunicile insistau să le ia feciorii, nepoatele la joc. Așa erau babele, să scoată în evidență fetele.

Eu de când m-am apucat,
Tăt sub ceteră-am jucat
Sub grumazu ceterii
Cu tine, hăi, Mări!
C-apoi tăți mi-o făcut loc,
Că io-s fecior, nu milog.

După joc mergeau la băută la o casă unde era pregătită băutura. Trebuie să ai condiții, să fie o casă mai largă, să ai podele. Nu oricine o primit. Feciorii puneau băutura și fetele să strângeu și făceau și ele oarice acolo. De obicei, sarmale erau. O zâs c-o mârș feciorii la o casă și nu le-o pus nimnic pă masă. Și o suit în pod și și-o luat ei. O tăiet de pân slănină, cârnați, șold. Pă când o intrat gazda în casă, horeau feciorii:

Taie-o lungă să ne-ajungă
Și grăbește câtă sfoară,
Să nu iasă gazda afară.

Și gazda gândea că oare ce horesc feciorii. Ce hoare îi asta? Numa pă dimineață o văzut ce i-o luat din pod. Mai demult era o tingă pă care să puneau slăninile. Cât era slănina de mare, puneau sare pă sus și pă dedesupt. Și urca c-o slănină de-a umăr pă scară și-o arunca-n pod păste tingă. Acolo arunca și cârnați. Osânza o învârtea mama cu sare și zicea că ne fă purceluși. Da era tare gustoasă. Osânza de pă burtă o rula și o afuma. Și era mai moale ca slănina. Tare ne plăcea. Și puneu și la sarmale că mai demult nu să făceau sarmalele cu carne, să făceau cu slănină sau cu purceluși. Nu era să nu fiarbă brozbuțale (sarmalele) în sara de Crăciun. Și puneau un ciolan la mijloc. Și era mirosul ăla autentic de porc de casă.²

Demult, când eram tânără, umblam la joc în șură. Feciorii băgau ceterași și ziceau: Fata cutare și cutare, să zie la joc. Și mere femeile tăte ciopor și să uitau la joc, să vadă care fată-i mai jucăușă. Fata până la 16 – 17 ani n-o fost fată. De abia după 16 ani intra în joc. Nici nu s-o măritat până pă la 23. Că zâcea bătrânii că să le fie mintea coaptă. Prietene laolaltă să duceau la joc. Veneau fetele și după mine să mergem la joc. Și în tăta duminica mergeau feciorii după ceterași și veneau cu ei de-a lungul drumului. Erau ceterași din sat, de-a lui Onița le zicea. Aveau ceteră și zongoră și dobă și era joc în Susani și joc în Giosani. După ce ieșeau de la beserică, merei acasă, mâncai și auzei unde-i joc. Mai era și la noi și la Gheorghe a lu Ionu lu Vasalie. Și feciorii plăteau și ceterașii mergeau cu ei tot horind pă drum. Feciorii jucau cu tăte fetele. Pă atunci și fetele aveau mai mulți drăguți, nu jucau numa cu un fecior. Și api când era să să căsătorească, dintre toți, își alegea unu. Și nu să

² Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

supărau feciorii. Api mai erau fete care nu știeu juca, de când îi lumea, n-o știut tăți juca. Erau și care jucau bine, erau foarte mari jucăuși. Demult, te jucau părinții acasă, îți arătau cum. Și pă mine m-o învățat. Jucam cu mătura, mă învățeam pă lângă mătură și tropotem fără muzică. Și venea unu la noi în casă sâmbăta sara, că la noi tare mulți feciori o umblat. Și venea și bătea bloaderu cu două linguri. Și așa jucau după el de numa. Avea lecrec și-l țâpa păstă umăr și să apuca de bătut bloaderu.

Părinții trebuiau să fie de acord cu căsătoria. Spuneau părinții feciorului:

- Măi, prunc, acoale te duci, că-s oameni de omenie, umblă la biserică și tu acolo te du. „Și copiii ascultau de părinți. Nu prea fugeau la noi tinerii, foarte rar s-o întâmplat. Și o tras și la bine și la rău.”³

Claca

Noi în clacă am tors ori am dus câte un car de gunoi de iesta la marhă, ori am fo cosători. La preot mergea lumea în clacă de secerat. Sau pă la vecini mai méréu. Că la noi n-o fo pé mari peminte. Și femeia la care am mers în clacă s-o pregătit. O dat pălincă, o făcut ptiroște, o făcut orice cozonac, mâncare de dulce.⁴

Era ceteră, zongoră și dobă, asta era orchestra. O făcut unu Oniga clacă. Și să făcea cu horincă, brozbuță, plăcinte. O zis că Oniga și-o luat femeia și-o jucat-o:

Joace, cine ce a vrea,
Io mi-oi juca nevasta.

Și să opreau din joc și zăceau:

- Noa, luați și mâncați. Da tare mult a trece din mâncare. Nu-i bai, că iară a mai da Dumnezeu.

Și acolo i-o rămas tătă mâncarea.

Era clacă de desfăcat mălaiu, la dus gunoiu. Primăvara să făcea clacă în sărbători mai mici. Să duceau cu câte 5 – 6 perechi de cai. Și hotărăți o venit. Dac-o zis că vin, apoi o fost de cuvânt. O dus și gunoiu și fânu și tot ce o trebuit. Și la arat tot așa. Și toamna târziu să făcea clacă, când se aduceau cartofii, porumbu, merele. Scoteu cartofii deja aproape când ninge. Până atunci făceau lucruri mai importante. Toamna târziu spre postu Crăciunului, când începeau șezătorile, să aducea porumbu și să punea în casă. Și erau câte patru fete și veneau băieții. Puneau și câte o litără de horincă. Și erau hori și minuni. Să băgau în pănuși, să sărutau. Una – două, era mălaiu gata desfăcat și pus în pod. Așa să bucurau atunci cu tineret. Atunci semănu oamenii mălai pestriț, alb sau roșu. Anume semănu așa. Și când desfăcau, fiecare căuta să afle mălai pestriț. Și-l închidea pe celălalt la joc. Și celălalt trebuia să găsească și el mălai pestriț ca să se deschidă. Și dă-i repede ca

³ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

⁴ Performeră Păluguță Grigor, 64 ani, Oncești, 2015.

să găsești. Să poți închide și tu pă alții. Este un hibrid mălaiu pestriț. Și le dădea la clăcași scoverză și un păhar de horincă. Da ce bune erau scoverzale închise la culoare, făcute din săcară. Vara tata aducea săcara și o puneă pă claie și o usca. Și în șură, dă-i cu blăciul, hop pă ea, pă un lipideu. O hopăluie și o ducea la moară. Avea o botă lungă c-o bucată de piele și cu aia dădea pă săcară.⁵

Erau clăci de dus gunoi (bălegar). Și fiecare fecior își ducea fată. Omu la care duceai gunoi, ți-o asigurat de mâncare și băutură. Lucrai într-o zi și apoi în altă zi pregătea omu mâncarea și dădea o masă și aducea ceterași.⁶

Moara

O fo moară la Raitos, o fost la Verciu, o fost în Susani la Grigoraș, la Șucu. Api îți zicea gazda să stai. Api erau sacii tăți la rând, după cum ți-o venit rând. Eu am rămas orfană de mamă de mică. Am avut 6 ani când o murit mama. Da am avut mașteră tare bună. Și mergeam la holdă cu pranicu. Cu acele cu care bați cămeșile la râu. Mergeam cu un lepedeu și cu un scaun. Și seceram și băteam cu ciuru și alegeam. Și zinem la moară și zăcem cătă Răitoscoai:

- Macină-ne, hăi, mătușe, că n-avem ce duce mâni la cosași. Și api ne măcina, merem acasă și făceam turte. Nu cu oloi cum să fac amu. Le frământam cu un ptic de broză și cât îi șporu, puneam turte la foc potrivit. Doar atât puneam.⁷

Erau două făini de grâu: albă și neagră. Ce plăcintă bună să făcea! Unde eram la moară când eram copil, să făcea plăcintă. Era pusă în ulei mult și unsoare de porc. Și creștea. Miorița făcea plăcintă. Atunci toate angrenajele erau din lemn și la piuă și la moară și la gater. A murit bătrânul de la moară și totul s-o dus de râpă. Era o moară de apă pă care o făcut-o moraru, toată cu mâna lui. O făcut o roată mare și o canalizat râul Mara. O făcut în așa fel un hăizaș, ca să cadă apa pă moară și s-o învârtă. Roata aia puneă în funcțiune moara, piuăle, gaterul oloiernița și batoza. Toate mergeau pe apă, cu energia apei. Și făceau ulei din semințe de floarea soarelui și de dovleac. Puneau dovlecii mici cu sâmbure mult. Cel mai bun ulei era ăsta de dovleac. Era de o culoare verzuie și gros. Prăjeu ceapă în ulei de dovleac în perioada postului, cu mămligă. Și era tare bun. Vineau oamenii cu sacii, ori de porumb, ori de grâu, vineau pă rând. Era moraru și-i puneă la rând. Și până îți venea rândul la măcinat, acolo spuneau povești, amintiri din tăte neamurile și bârfe. La moară să făceau tăte și să știeu tăte. Acolo să aflau toate știrile din sat și cum o făcut și ce și cu cine și tineri și bătrâni.⁸

⁵ Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

⁶ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

⁷ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

⁸ Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

Moară pe apă; foto: Florin Avram

Tocănă cu cir

Să puné cârnațu să siarbă, și când era siert, da să mai rămâie un ptic de zamă pă el, punéi un pticuț de fărină de mălai și-ngroșai acolo. Și să punéu și dărăbucă de carne acolo cu cârnațu. Și trebuia să-ngroși un ptic.

Mânca și juca lumea la clacă. Aducéu ceterași din sat. Da tăt gazda care o făcut claca aducé și muzica. Și api la gazdă în casă s-o țânut tăte. Nu era atunci cămin. Era numa casă și tindă și lut pă gios, n-o fo podele. Ș-am țânut dițal în casă, legat de pticioru de la pat. Și miei am țânut. În pat erau paie și lipideauă făcute de noi. Și durnem tăți acolo și câte patru înt-un pat.⁹

Lăsarea de sec și postul Crăciunului

Ne strângeam fetele și băgam muzăcanți. Ne strângeam la o casă cu ceterașu laolaltă și cu niște pretini de aici, din Susani. Și duceam feștecăre mâncare, horincă, beam, ne

⁹ Performeră Pălăguță Grigor, 64 ani, Oncești, 2015.

veseleam, jucam. Api spălam vasăle cu leșie de cenușă. Făcea mama foc afară și strângea toate oalele, sierbea cenușa, o scotea afară și punea oalele. Tăt, tăt, tăt leșia și oale și blide și tot. Și-apoi să-ncepea postul. La noi era un clenci agățat. Tigaie și oală, tăte le agăța în clenci. Și avea bătrânele pă părete, așe făcut din lemn și niște fâșii și acolo agăța oalele. Un dulap de acela. Da era frumos. N-aș da anii copilăriei pentru nimic în lume.¹⁰

Șezătoarea

Am fo în șezătoare și erau vo 15 fete. Tăte torcem cânepă. Erau și fete și femei măritate, mai veneau și vecine; mai venea câte o fată cu bunică-sa sau cu mamă-sa. Și să făcea la o casă numită Șezătoare. Ori méré la o casă, o săptămână la o casă, o săptămână la ceialaltă casă, prin rotație. La care o fo mai năcăjită, dacă o fo femeie fără bărbat și o avut o fată din flori, i-am dus lemne. Am rupt un gard și i l-am dus să-l punem pă foc să nu ne sie frig. Api nu era curent, lucram la loampă de aceie mare cu lanțuri.

Să spuneu și povești în șezătoare. O fost odată, înt-o marți sara, s-o strâns o femeie cu mama și cu fata și-o tors și o terminat toată cânepa câtă o avut-o. După aceie o vinit o

Performeră Anuța Ciceu, Budești, 2017; foto: Florin Avram

¹⁰ Performeră Anuța Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

femeie și-o bătut la ușă. Și i-o deștis.

- Da ce faceți? Ați tors?

- Da, am gătat.

Api am tors, am răștiet, am făcut torturi, le-am pus a sierbe, le-am dus la prănicat la râu Iza. Pă când o zinit o bunică de-a femeii aceie ce-o fo cu fata. Și-o întreat:

- Ce faceți aicia?

- Api am gătat tăta cânepa de tors, c-o vinit o femeie să ne adjute.

- Vai, știți cine o fo aceie? O fo Marți Sara.

- Vai, și ce tre să facem? Hai, că-ntoarcem în casă tate pă dos. Și să ieșim afară să strâgăm că ard Munții Galăreiului.

Și-o ieșit afară și-o strâgat și-o dispărut aceie.

Api veneau feciorii în șezătoare. Și puné fecioru o gubă gios, un sfetăr, un gubaș de-acela și chema fata care-i plăcé. Și o ducé acolo, îi puné guba-n cap și să sărutau acolo. Și să ducé fata napoi și rămâné altu fecior și iară chema o fată.

Și de nu venéu feciorii în șezătoare, api îi aducéu fetele. Zăceu:

Eu îndrug,
Feciori aduc,
Pă Ion, pă Pătru,
Să n-aivă stare
Și alinare,
Până înt-a noastă șezătoare.

Și api luam și împletém sâta. Și o dădém pântre pticioare. Api ne luau feciorii fusăle și ne petreceu până acasă.¹¹

Șezătoare în adevăratul sens al cuvântului la noi n-o fost. Méréu femeile cu lucru de la una la alta. Pe generații. Cele bătrâne mergeau cu un fel de lucru, cu cipcă, că era mai mare acu și puteu lucra. Celelalte mai tinere mergeau cu cosăle. Și să adună câte cinci, șase, astăzi mă duc la tine, mâine la cealaltă. Își arăduie lucru de mână una de la alta. Și pe vremuri femeile în vârstă torceu. Acuma nu prea sunt oi la noi și o ieșit torsul din uz. Demult torsul era una dintre îndeletnicirile de bază iarna. Erau foarte multe oi în sat. După ce oile erau tunse, femeile scălmâneau lână, o duceau la Hrebeni pă Valea Curtuiuşului, o aduceu acasă și-o torceu. Fie că făceau din firu ăla fără să-l vopsască ori făceau țoluri de cele de pănură, haine din pănură, gubă și cioareci pântru bărbați. La femei le făceau zadii de lână, plapume de lână de oaie. După ce să adunau în șezătoare, beau câte un pahar și n-ai vrea să auzi iuituri:

Șezătoarea ni-i deplin,
Fete sunt, feciori nu zin

¹¹ Performeră Pălăguța Grigor, (a Cârstnicului), 64 ani, Oncești, 2016.

Da i-om face din tuleni
Și le-om da la lăturenii.¹²

În șezătoare femeile mai bătrâne le învățau pă cele tinere cum să coate de deochi. Când ți se face rău, când te privește cineva cu rău, leșini. Apoi povesteau femeile în șezătoare cum să lua laptele de la vaci. Femeile mai bătrâne le învățau pă ieste tinere cum să facă să aducă laptele înapoi. Se mai învățau colinde, hori, strigături în șezători.¹³

Iarna mergeau băieții în șezători la fete și care aveau fluier le zăcea în fluier și api tăti fetile jucau și învățau. Se mai uitau la picioare și mereu după muzică.¹⁴

Iarna torcém fuior, canuri, urzală, urzai. Canurile îs de fapt câlți. Și iarna pă timp de zi lucram și noaptea, torceam. Mai méréam cu torsul prin sat la o casă. Méréam mai multe fete în sat la șezătoare. Ne lăsa gazda căsî, ne făcea foc, mergeam și fete și femei. Și veneau feciorii în șezătoare și ne luau fusele, să-i țucăm. Mergeam în povești să treacă timpul. Și dacă nu țucam feciorii, ne luau fusăle și fugeau cu ele afară, nu ni le dădeu. Și când ploua ne gândeam că n-a veni nime, n-or veni feciorii. Și atunci fetele să apucau de vrăji de adus feciori în șezătoare. Torcém cât torcém și una să ridica de acolo și torcea din vârvu caierului. Și alta mergea și trăgea din vârvu caierului. Și vorveau între ele:

- Nu torc, că destorc. Tăți feciorii din tăte șezătorile să nu să oprească până la șezătoarea noastră. Și făcém de nouă ori, puném de nouă ori întrebarea: *Ce torci?* Și tăt torcém din vârv în timp ce vorbeam. Și făcém ghem din torsu cela. Și mergeam la șpori (era din lut atuncia). Și ziceam că băgăm pă șpori ghemu. Era focu mai domolit. Și zăcem când băgam ghemu în foc:

- Așé să n-aivă stare și alinare, cum nu are focu. Iar zăcem de nouă ori vorbele astea. Și apoi îl făceam pă sătă ghemu cela. Și apoi îl dădeam prin casă cu ața de la ghem legată pă el. Una stătea într-o parte și alta în altă parte, dădeam ciuru printre picioare:

- Durduluc, pă cine aduc?

- Aduc pă Ion.

Și tot ziceai așa de nouă ori și spuneai nume de feciori pentru toate fetele care erau acolo. Și mergeam cu ghemu cela afară și scuturam prunu. Și acațam ghemu cela în prun. Și tăt scuturam și zăceam să vie cutare și cutare, de nouă ori zăceam. Și după ce gătam, veneam în casă și mintenaș îi auzeam tropotind de numa, numa. Veneau techergherii câteodată, că ne-o pândit de vo câteva ori când făcém vrăji.¹⁵

Eu puțin am fost în șezătoare. Torceam câlți, torceam puzderii din câlți de numa-numa. Mie nu-mi dădeau fuior să torc că am fost mai tânără. Am mărș cu mama, ne-o luat și pă noi pă cocoane să toarcem câlți. Să înțelegea lumea și să făceau șezători la mai multe case. Să adunau în șezătoare și veneau fete și feciori și făceau pățul. Își țâpau gubele, sfetărele, lecrecele la capătu patului. Și apoi când vineu di pă sate:

¹² Performeră Lucreția Matei, 74 ani, Curtuiușu Mare, 2017.

¹³ Performer Vasile Pop, 52 ani, Prislop, 2016.

¹⁴ Performer Gheorghe Tulnici, 60 ani, cioban, Lăpuș, 2015.

¹⁵ Performeră Maria Conț, 82 ani, Coruia, 2016.

- Noa, pă aceie!

Și o băga pă fată la pătul. Și dacă nu veneau feciori, luau sâta și o dădeau de la una la alta. Și să puneau cu curu una câtă alta pântre pticioare:

Durdului, butuc,
Io pă Ion îl aduc.
Durdului, butuc,
Io pă Pătru îl aduc.
Durdului, butuc,
Io pă Deorde îl aduc.

Sau torceau din vârvu caierului. Sau ieșeau afară și scuturau prunu:

Eu nu scutur prunu,
Că scutur nebunu,
Să n-aivă strâmpărare
Până înt-aiastă șezătoare.¹⁶

Am umblat când am fo tânără în șezătoare și era tare frumos. Umblam la nănașa, ne adunam și lucram. Și nu era numa într-un loc. Merem cu caieru și făceam pene, cum le zăceam noi. Și mergeam în șezătoare la lelea Dochia, ea tare multe cântece de demult o știut. Noi numa acolo mergeam. Altele mergeau în alte părți. Api povesteau femeile, când era mămuca tânără, că la casa ceie unde o fo Vasalica Iulcii, că umblau fetele în pielea goală călare pă cociorvă. Și înconjurau cuptioru. Și api câți feciori veneau în șezătoare, de să umplea casa. Și la noi veneau feciorii și întorceau tăt pângă casă. Lucram la loampă. Hoream în șezătoare:

Rujă, rujă domnească,
Lema bade, te urască.
Mă urască și pă mine,
De-oi mai povesti cu tine.

Mai jucam în șezătoare De-a moara. Și când ne plictisem sau obosam, ne dădeam pă săniuță. La noi n-o fo ceva deosebit în șezătoare, cum o fo în alte părți, noi mai mult lucram. Api fetele ieșau cu feciorii să-i plătească. Api apucau feciorii fusu de la fată și ieșeau cu el afară. Și fata trebuia să iasă cu el afară să îl plătească. Și api de nu ieșea, tăt îl răștia pân pruni. Fata trebuia să iasă cu el, să-l țuce, să-l gugulească un ptic.¹⁷

Vai, mult torceai. O trebuit să îmbraci bărbatu din cap până-n pticioare. Tot ce o avut o fo numa din fus făcut. I-ai făcut obdele, i-ai făcut izmene, pantaloni, sfetăr, bluză,

¹⁶ Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

¹⁷ Performeră Ileana Bonto, 81 ani, Șișești, 2017.

cămașă. Și femeile aveau câte 20 de torturi pă primăvară. Și pă când gătau de tors, să adunau tăte femeile laolaltă și mergeau și băieții. Feciorii duceau horincă și fetele făceau mâncare. În cinstea tortului făceau o masă cu cureți umpluți. Făceau mesăle și-și joc, pancove, cozonac și cornurei cu gem. Mergeau femeii și fete laolaltă în șezătoare. Se făceau șezători în mai multe locuri în Budești. Îi mare satul și erau multe femei. Și erau fete multe, câte 3 – 4 fete la o casă. Că atunci s-o făcut copiii mulți. Și femeia la care se făcea șezătoarea, n-o pus nimic. Noi duceam și lemne de foc și petrol la loampă. Apoi veneau feciorii, ai, mândru, horind. Și să sculau fetele în pticioare și lăsau feciorii să șadă jos pă scaune. Și-și petreceau. Și apoi să învârteau feciorii și când era de ieșat, le apuca fusăle. Și trebuia să iasă fata după fus. Și de nu i-o plăcut fecioru, nu ieșea cu el. Și băiatu i-o răștiet tortu și i-o aruncat fusu.

Făceam vrăjuri de adus feciorii în șezătoare. Da făceam așa de răs. Mergeam marți sara la soc:

Bună, sara, soc vlăsoc,
Ț-am adus la pipă foc
Și la cal un pic de obroc.
Cine la noi n-a veni,
În ast sară-n șezătoare,
Bunul Dumnezeu nu-l scoale,
Nici cu mâini, nici cu pticioare,
Nici cu gură grăitoare.

Ș-apoi puneam pă câte un bătrân la horn și mergeau afară și strâgam:

- Hăi!
Bătrânul răspundea:
- Ce-i?
- Vin?
- Vin, pă uliță tăt îi plin!
Ș-apoi vineu minten, plină casa.

Apoi ne puneam să urinăm pă o teglă și o înfocam, o zdăriam și o duceam în drum. O zdăriem să n-aivă feciorii stare, să vie. Apoi atâta zdăriem cu un cui tegla ceia și o duceam în cotu drumului. Și apoi treceau oamenii peste ea.¹⁸

¹⁸ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

Produse din carne și preparate de post

Când să tăie, să făcea petrecania porcului. Era și gazdă care tăie da era și măcelaru satului. Da al meu soț o știut el dar erau și gazde care nu știu să taie porcul. Să arunca tăta slănina pă rudă-n pod. Tătă huc ai pus-o sus, o țanei în saramură, câte două săptămâni. Și-apoi ai pus-o la fum, cu șoldu și cârnații. Și lăsați 2-3 dăraabe de cârnați pentru Paști. Demult, țineai tăt postul. De la 6 ani, nu ț-o dat nimic dulce tăt postul. Și am avut vaci cu lapte și mama nu ne-o dat lapte. Tăt strângea brânză și laptele îl da la viței și la porci. Și făcea brânză în bărbântă și apoi ai avut după Paști. Și făcea chisăliță, cu făină de grâu și să punea la dospit. Și de acele ai băut după picoci. Le ținea 3 zile la dospit și api punea apă pă ele. Și de acele puneai cu polonicu în blid, scoteai cartofi din bloader și mâncai. Tocana să făcea cu oloi. Făceai tocana, o tăiei așe cuburele și să răcea și frigei oloi cu o ceapă și o opăreai așa. Mai făceam și tocană cu lictar. Sau făceam boți. Făceam aluat așa ca la răstăuță. Și întindeam o foaie și puneam lictar și tăiam. Și le împreunam laolaltă și când fierbea apa, puneam în oală. Și frigeam uleiu și cu o ceapă și turnam.¹⁹

Crăciunul

La noi fetele și feciorii mergeam și ne strângeam la prima casă. Când am fost mici, am umblat numa cocoane lalolaltă. Atunci nu ț-o dat decât un colăcaș cu 2 cornițe. Numa câte un pup de-acela o dat la fiecare. Nu te-o chemat în casă. Rar cine te chema. Și coconii începeau primii colinda. Nici nu era frumos să te duci tu, ca fată. Că zăcea că nu le mere bine la gazde peste an. Mere băieții, apoi mere fetele și colindau până la 10, la 11. Și de acoale umblau oamenii mari. Ușile încuiete, să strângeau oamenii laolaltă și umblau din casă-n casă. Și într-o sară, să rezolva la toți. Api mâncarea, depinde cum o picat Crăciunul. Dacă pica în zi de post, să făcea mâncare de post. Da ajunu l-o țanut tăta lumea. De Crăciun făceau pancove, colac și un fel de turtă galbână. Și api tare mult umblam a colinda cu soțu meu.²⁰

Se mergea la colindat și nu prea aveau oamenii făină de grâu, o făcut colacii din făină de mălai. Numa brigadiru făce puții din grâu și tăți coconii să înghesuieu la el. Da o zăs că într-o iarnă după ce-o colindat, o ieșit brigadiru afară și-o zăs:

Voi colinda,
Voi nu colinda,
Colac nu căpăta,
Nu putut femeia coca,
Cât cocat,
Tăt mâncat.

¹⁹ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

²⁰ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

Colindători; foto: Felician Săteanu

Când eram noi mici, merem câte patru – cinci fete a colinda. Și aveam un brâu în care puneam colacii. Copiii mergeau la colindat mai de cu seara. Și fetele, feciorii, familiile, mai după miezu nopții. Era bine băieții să margă prima dată. Fetele nu-s bune să intre prima dată în casă. Zăce Mișcolțoaie că o venit cocoanele s-o colinde când era fată:

Doi cocoși
Cu otii scoși
La Mărie-s boi frumoși
Două mâțe-mpiedicate
La Mărie-s vaci cu lapte.

Și o vrut ieși să le bată pă cocoane. Colindau la ușă sau la fereastră. Se adunau în postul Crăciunului la o familie tăți coconii și învățau colinde. Și cei mai în vârstă din casă îi învățau colinde. Pă mine m-o învățat Mărie di pă luncă, o verișoară dulce, cu doi ani mai mare ca mine. Și după ce colindau copiii, strigau:

S-ajungeți gazde mulți Crăciuni,
Cu pace și cu sănătate!

Și api le răspundeau:

Haidați, coconucă-n casă,
Dumnezău să vă trăiască!

Să creșteți mari,
Haidați în casă!
Colindătorii răspundeau:

Să sii gazdă vesălos
C-ai ajuns Crăciun frumos,
Să sii gazdă vesăloasă
C-ai ajuns zile frumoasă!

Cheamă-ne găzdoaie-n casă
Și ne pune după masă.
Și pă masă ne pune zin,
C-așe-i rându la creștini.
Pă masă ne pune bere,
La Crăciun așă să cere.

Copiii primeau colac, mere și nuci. Colindau grupuri de fete cu băieți împreună. După slujba de la miezul nopții de la biserică, după ce-l colindau pă popa, mergeau tinerii și familiile la colindat. Bătrânii erau separat. Mere fiecare la familiile și pretinii lor și colindau. Nu îndrăznei până nu ieșai de la biserică să meri să colinzi. Tinerii să organizau după miezu nopții și mergeau la colindat. Bătrânii colindau până în zori de zi.

Coborât-o coborât

Coborât-o coborât,
Zâurel de zăuă,
Dumnezău p-acest pământ.
Să vadă la fiecare,
Care, ce credință are.
Dumnezău văzut-o bine,
Că credință nu-i la nime.
Nu-i la mnic și nu-i la mare
Și-o ptierdut-o fiecare.
Vai, săracilor de voi,
Cum v-oi trimete-un război,

S-a bate fecior cu tată
Și s-a bate lumea toată.
Atunci vi-ți aduce aminte,
Că și-n cer aveți Părinte.
Zâurel de zăuă.

Florile dalbe de măr

Tri păcurărei

Fost-o tri păcurărei
Cu oile după ei.
Florile dalbe de măr.
Cu cojoace-ncolțurate,
Florile dalbe de măr.
Cu fluiere-mbeligate.
Florile dalbe de măr.
Fluier zâce, turma plânge.
Florile dalbe de măr.
Fluier tace,
Turma-ntoarce
Florile dalbe de măr.
Tăt întoarce pă dâmboace,
Florile dalbe de măr.
Să culeagă bărbănoace
Florile dalbe de măr.
Tăt întoarce pă vâlcele
Florile dalbe de măr.
Să le ducă lui Hristos
Florile dalbe de măr.
Să ne fie de folos.
Florile dalbe de măr.

Asta o colinda frate-meu când o fost mic. L-o învățat mama.

De Crăciun făceau jumările cu cârnați, călbătici, oala cu brozbuțe, cozonac, pancove. Să făceau și păsărici cu păsărici. Să umpleau numa mașale groase cu măruntaie de porc și păsărici. Să condimentau și să fierbeau. Și ptișca (stomacul) o dăde mama de pomană la femeile sărace. O tăie bucăți și o-mpărță. Când eram mică, mai făcea mama un pic de chec cu nucă, cu zahăr deasupra. Mergeau și să distrau de la o casă la alta. O fost case la care

nu să mânca de dulce pân la 12 noaptea, în ajunul Crăciunului. Da majoritatea nu țineau. Pântru marhă să zâce că-i bine să ții.²¹

Practici magice de Crăciun și Anul Nou

La Crăciun luam stolnicul, îl puném pã masă, în otavă și masa era legată cu lanțuri. Că zâce că nu leagă masa. Ci leagă gura fiarelor, să nu aibă treabă cu vitele, cu marhăle. Puném stolnicul și ieșém cu el la 12 noaptea să auzâm din ce parte bat câinii. Și de unde bătéu, acolo își era ursătu.

Api mai făcém lumnini pã apă. Și puneam un blid cu apă pã masă. Și puneam lumninile, noa, aista-i fecioru, asta-i fata. Și api fugem io de el, fugé el de mine, tăt ne uitam cum umblau luminile pã apă. Și api să și adunau lumninile, o fată cu un fecior.

Api ne jucam De-a Coțca. Era cărbune, zâce că acela-i țâganu; lâna, acela-i gazdă, era teptăn, acela-i pădutosu, paharu, acela-i băutoriu, oglinda, acela-i om frumos. Și puném blide și le acoperém să nu să vadă. Și viné fata să vadă ce rădică. Api de era cărbune, api zâcei c-a si țâgan. Api de era păharu, zâcei c-a si bețâv.²²

De sărbătorile de iarnă ne strângeam la noi în casă, și puneam blide pã masă. Și subt un blid puneam un ptiaptăn, subt unu creion, subt unu cărbune; noa și să vedem că cum ne-a fi orânda. Și de dăm de teptăn a fi pădutos. De dăm de oglindă, a fi frumos. De dăm de creion, îi domn. De dăm de cărbune, îi negru. Și făceam boți din fărină și apă și scriam o țâdulă cu numele și băgam în el. Și chemam mățu să mănânce boții. Api nu putea mânca tăt. Când își mănâncă mățu boțu, în anu cela te căsătorești. Feciorii făceau pentru ei, fetele pentru ele.

Api puneam babe la feciorii bătrâni de Sântion. Să scula feciorii dimineață tare, să să uite, să ieie baba, să nu margă altu să citească. Api tot felul scriau. Și mie mi-o pus pețâtor, pã fântână-n drum. Și s-o sculat tata, Dumnezeu să-l ierte, ș-o zâs:

- Hăi, Anu, scoală-te, că ai pețâtori!

L-am adus și atâta l-am jucat. Și să știți că-n anu cela m-am măritat. Cela de obdiele, îl aduce pã cela de ptele. L-am dus în casă, l-am pus după masă, l-am cinstit. Înconjori masa cu metehăul.

Mergeam cu o prietenă bună de-a mea, cu o vecină bună, ne duceam și ascultam la ferești pã la căsăle oamenilor. Când mergeai și auzeai oamenii strângând:

- Noa, du-te și bagă la marhă, api zice că te măriți.

Dacă auzeai oamenii:

- Stăi, nu lucra! Api zice că nu te măriți în cela an.

Api să furau porțile și le duceau că nu-i de povestit, nu le mai găseai veci. Era o invidie pã fetele care erau mărețe, că nu la tâte fetele să luau porțile. Și-api să destule (să răzbuna). Și api n-ave cu ce și îi ducea poarta. Api mergea fata și-o căta.

²¹ Performeră Ioana Pop – Tupiță, Ocna Șugătag, 2016.

²² Performeră Pălăguța Grigor, (a Cârstnicului), 64 ani, Oncești, 2016.

A noastră n-o dus-o că eu eram sociabilă. Și când o fo să mă căsătoresc, m-am dus după unu și gata.²³

Moartea

O povestit o babă c-o zinit Moartea la ié s-o ducă. Și zâcé:

- Gată-te, că merem.

- Da, mai lasă-mă, da ce-ar si să mă mai leși, da nu mă mai leși?

Tăt așé și pă dincoa. Și-o mai lăsat-o Moartea. Da zâce femeia:

- Cum oi știi când îi zini iară după mine?

- Ț-oi trimite soroc.

Pă când o fo-ntr-un timp, o durut-o o mână, o durut-o un pticior. Și într-o zî iar o apărut Moartea.

- Api ai zâs că mi-i trimete soroc.

- Da Ț-am trimăs.

- Nu!

- Când te-o durut mâna, când te-o durut pticioru, acele o fo soroacele.²⁴

²³ Performeră Anuță Ciceu, 76 ani, Budești, 2017.

²⁴ Performeră Pălăguța Grigor (a Cârstnicului), 64 ani, Oncești, 2016.